

Poczucie koherencji kobiet – ofiar przemocy domowej

Sense of coherence in women – victims of domestic violence

Zakład Psychologii, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Lublin. Kierownik Zakładu: prof. dr hab. Zbigniew B. Gaś
Correspondence to: Dr Małgorzata Sitarczyk, Zakład Psychologii, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, ul. Projektowa 4,
20-209 Lublin, tel.: 601 165 980, e-mail: malgorzata.sitarczyk@interia.pl
Source of financing: Department own sources

Streszczenie

W artykule przedstawiono problematykę zmian osobowościowych obserwowanych u kobiet będących ofiarami długotrwałej przemocy domowej. W prezentowanych badaniach dowiedziono, że kobiety długotrwałe doświadczające przemocy domowej charakteryzują się niskim poczuciem koherencji, co wyraża się w obniżonym poczuciu sensowności, zaradności i zrozumiałości w odniesieniu do własnej sytuacji życiowej. Badania empiryczne oparto na paradygmacie, zgodnie z którym poczucie koherencji jest podstawowym wymiarem osobowości mającym istotny wpływ na radzenie sobie w sytuacjach nowych, trudnych i niepewnych. Program badań obejmował 56 kobiet z województwa lubelskiego. Grupę eksperymentalną stanowiły kobiety, które były ofiarami przemocy domowej i korzystały z indywidualnego poradnictwa w Centrum Interwencji Kryzysowej. W skład grupy kontrolnej weszły kobiety, które w swoim życiu nie spotkały się z przemocą, a które pochodziły z tych samych środowisk co ofiary przemocy. Przedstawione w opracowaniu badania diagnostyczne, łącznie z danymi zawartymi w studium przypadku, ukazały kobiety – ofiary przemocy domowej jako osoby o niestabilnej samoocenie i niskim poczuciu koherencji. Obraz kobiet doświadczających przemocy domowej nakreślony zgodnie z założeniami koncepcji Antonovsky'ego wskazuje na brak zrozumiałości celów swojego postępowania u badanych oraz ich niskie poczucie sterowności i sensowności w zakresie motywów działania. Ofiary przemocy mają także tendencję do postrzegania dostępnych zasobów osobistych, społecznych czy materialnych jako niewystarczających do tego, by sprostać wymogom, jakie stawiają konkretne sytuacje życiowe.

Słowa kluczowe: przemoc, ofiara przemocy, reakcje na przemoc, poczucie koherencji, osobowość

Summary

The article discusses the issue of personality changes observed in women who are victims of long-term domestic violence. The research study demonstrates that women who are victims of long-term domestic violence are characterised by a low sense of coherence, which manifests itself as a low sense of meaningfulness, manageability and comprehensibility with respect to their personal situation. The empirical research was based on a paradigm, according to which the sense of coherence is the basic personality dimension having a significant impact on how one copes in new, difficult and uncertain situations. The research program involved a total of 56 women from Lublin Voivodeship. The domestic violence group comprised women who had been victims of domestic violence and who had sought individual consultations at the Crisis Intervention Centre. The control group consisted of women who had never experienced domestic violence in their life and who came from the same environments as the victims of abuse. Presented in the development of diagnostic tests, including the data contained in the case study, showed woman-victim of domestic violence as a person with fragile self-esteem and sense of coherence. Picture of women experiencing domestic violence outlined in accordance with the provisions of the concept of Antonovsky indicates no comprehensibility for their conduct, low sense of manageability and meaningfulness in terms of themes. Victims also have a tendency to perceive available personal, social or material resources as insufficient to meet the requirements which result from specific life situations.

Key words: violence, victim of violence, response to domestic violence, sense of coherence, personality

WPROWADZENIE

Przemoc wobec kobiet nie jest zjawiskiem, które dotyczy wyłącznie rodzin patologicznych⁽¹⁻⁵⁾. Coraz częściej o pomoc w związku z przemocą doświadczaną ze strony mężczyzn zwracają się kobiety z różnych grup społecznych. Ich mężowie/partnerzy różnią się poziomem wykształcenia, pochodzeniem społecznym i statusem ekonomicznym, ale podobnie poniżają, biją i zniewalają swoje żony/partnerki.

Mimo podejmowanych działań profilaktycznych oraz interwencyjnych przemoc wobec kobiet stanowi jeden z najpoważniejszych problemów społecznych współczesnej Europy. Kobiety doświadczają przemocy psychicznej, fizycznej, seksualnej i ekonomicznej. Typowa ofiara przemocy to kobieta z dziećmi pozostająca na utrzymaniu partnera, często pochodząca z rodziny z problemem alkoholowym i/lub doświadczająca przemocy w dzieciństwie^(1,2,4-7). We współczesnej psychologii klinicznej można wyróżnić kilka różnych podejść wyjaśniających istotę, genezę i profilaktykę przemocy domowej. Dwa z nich zasługują na podkreślenie. Pierwsze to podejście intraindywidualne, w którym akcentuje się rolę czynników osobowościowych (poczucie własnej wartości, poziom samooceny, poziom kompetencji społecznych, poczucie koherencji), psychopatologicznych (antysocjalne zaburzenia osobowości, nadużywanie alkoholu i innych środków odurzających) oraz neurologicznych (wczesnodziecięce mikrouszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego, urazy głowy) w genzie funkcjonowania w związkach interpersonalnych opartych na przemocy. Zgodnie z tym podejściem niektóre kobiety łatwo stają się ofiarami przemocy z uwagi na swoje cechy temperamentalne i osobowościowe, takie jak niska samoocena, zależność od innych, wysoki poziom konformizmu, bierność i lękliwość społeczna czy podwyższona neurotyczność^(1,2,4,6,8).

Z kolei według podejścia socjokulturowego przemoc jest cechą systemu rodzinnego lub partnerskiego, panujących w nim ról, interakcji, emocji, zasad, sposobów porozumiewania się, systemu wartości. W myśl tej koncepcji patriarchalna struktura społeczna legitymizuje przemoc wobec kobiet i zwalnia mężczyzn z odpowiedzialności za nią. Dla kobiety, która doświadczała kar fizycznych w dzieciństwie, wychowywanej w rodzinie, w której ojciec miał władzę prawną, ekonomiczną oraz fizyczną, przemoc w relacjach z mężczyznami jest czymś naturalnym i nieuniknionym. Podobne tezy głoszą zwolennicy teorii społecznego uczenia się, zgodnie z którą przemoc jest zjawiskiem wyuczonym^(1-4,6,8).

Konsekwencje przemocy psychicznej i fizycznej uderzają w to, co dla człowieka najcenniejsze, co daje mu siłę w życiu, czyli w jego godność, poczucie wartości, przekonanie o własnym sprawstwie oraz potrzebę bezpieczeństwa. Rezultatem długotrwałej przemocy są zmiany w zakresie postrzegania siebie i świata, a także osobowości i zachowania. Kobiety – ofiary przemocy charakteryzują się

INTRODUCTION

Violence towards women is not a phenomenon which refers exclusively to pathological families⁽¹⁻⁵⁾. More and more often women from different social groups ask for help because of violence from men. Their husbands/partners differ in the level of education, social origin and economic status, but they similarly humiliate, beat and captivate their wives/partners.

Despite the undertaken preventive and emergency measures, violence towards women constitutes one of the most severe social problems in contemporary Europe. Women experience mental, physical, sexual and economic violence. A typical victim of violence is a woman with children, supported by her partner. She often comes from a family with alcoholic problem and/or experienced violence in her childhood^(1,2,4-7).

In contemporary clinical psychology we can single out several different approaches explaining the essence, genesis and prevention of domestic violence. Two of them deserve being emphasized. The first is an intraindividual approach in which the importance of personality factors is emphasized (sense of self-esteem, level of self-estimation, level of social competencies, sense of coherence), psychopathological (antisocial personality disorders, abuse of alcohol and other psychoactive substances) and neurological (early-childhood micro-injuries of the central nervous system, head injuries) in genesis of functioning in interpersonal relationships based on violence. Pursuant to such an approach, some women easily become victims of violence because of their temperamental and personality traits, such as their low self-estimation, dependence on other people, high level of conformism, passivity and social anxiety or enhanced neuroticism^(1,2,4,6,8).

On the other hand according to sociocultural approach, violence is a trait of a family or partnership system, the roles inherent in it, interactions, emotions, principles, communication methods, a system of values. Pursuant to this concept, the patriarchal social structure legitimizes violence towards women and releases men from responsibility for it. For a woman who experienced physical corporal punishment in childhood, brought up in a family where father had legal, economic and physical authority, violence in relationships with men is natural and unavoidable. Similar theses are declared by followers of the theory of social learning, according to which violence is an acquired phenomenon^(1-4,6,8).

Consequences of mental and physical violence strike at what is most precious for human beings, what gives them strength in life, i.e. at his dignity, self-esteem, sense of one's causality and a demand for safety. The outcomes of long-term violence are changes in perceiving oneself and the world as well as personality and behaviour. Women – victims of violence are characterized by anxiety, helplessness, indecisiveness, passivity, and dependence on their torturer. Their behaviour may be incomprehensible

łękliwością, bezradnością, niezdecydowaniem, biernością oraz uzależnieniem od swojego oprawcy. Ich zachowanie bywa niezrozumiałe i irytujące, zniechęca innych do pomagania. Osoby te są odbierane jako naiwne, niezardane, zamknięte w sobie^(1-4,6,8-10). W literaturze przedmiotu wskazuje się na różne mechanizmy i patomechanizmy zachodzące w świadomości i psychice ofiar przemocy. Należą do nich: pranie mózgu, wyuczona bezradność, współuzależnienie^(1-4,6,9,10).

Powtarzalność aktów przemocy, brak zmiany w zachowaniu partnera, nieskuteczność dotychczasowych sposobów postępowania powodują, że kobiety poddają się i zaprzestają jakichkolwiek działań. Takie bierne zachowanie niesie za sobą wiele konsekwencji. Do skutków wyuczonej bezradności zalicza się deficyty poznawcze, emocjonalne oraz motywacyjne^(1,3,4,8).

Deficyty poznawcze polegają na uogólnionym przekonaniu ofiary, że nie ma możliwości zmiany zachowania agresora i relacji z nim. W myśleniu takiej osoby dominuje przekonanie o beznadziejności zaistniałej sytuacji. Pojawia się poczucie bezradności i bezsensu wszelkich wysiłków skierowanych na zmianę położenia. Taki sposób myślenia o własnym życiu nasila deficyty motywacyjne, które wyrażają się bierno-zależnymi relacjami społecznymi. Ofiary przemocy tracą chęć do działania, boją się jakiegokolwiek zmiany, przyjmują postawę wycofania i rezygnacji z różnych zadań, wyzwań i możliwości życiowych^(1,3,5,9,11-14).

Ofiary przemocy, zmęczone codziennymi zmaganiem z przemocą, tracą siły psychiczne i fizyczne oraz biernie znoszą swój los. Nieskuteczność dotychczasowych wysiłków z jednej strony, a z drugiej przyzwyczajenie do opartej na przemocy relacji z agresorem sprzyja bierności, poczuciu bezsensu wszelkich zmagania i ogranicza potrzebę jakiegokolwiek zmian^(1-5,14).

Bierność życiową oraz działaniową wzmacniają deficyty emocjonalne, polegające przede wszystkim na zawężeniu w sferze emocji. Głównymi doświadczeniami psychicznymi ofiar jest cierpienie psychiczne, apatia, strach, lęk, depresja, zmęczenie psychiczne, poczucie beznadziejności^(1-5,9,11-15).

PROBLEM BADAWCZY

Deficyty poznawcze, emocjonalne i motywacyjne nasilają wyuczoną bezradność. Paradoks w przypadku ofiar przemocy polega na tym, że z uwagi na znaczne deficyty emocjonalne oraz motywacyjne nie mają one siły ani odwagi na wyjście z toksycznego związku, a jednocześnie znoszą cierpienie psychiczne i fizyczne. Nie potrafią bronić się przed przemocą, ale skutecznie tuszują swoje rany, siniaki i ból psychiczny. Sprawcę przemocy postrzegają w sposób ambiwalentny – raz jako swojego oprawcę, innym razem jako wspianiałego męża i ojca.

W kontekście ambiwalentnych relacji i doznań ofiar przemocy warto zadać pytanie o to, jak kształtuje się u nich poczucie spójności pomiędzy procesami poznawczymi,

and irritating, so it discourages other people to help. Such persons are perceived as naive, helpless and self-contained^(1-4,6,8-10). Specialist literature points to different mechanisms and pathomechanisms occurring in violence victims mentality and consciousness. They comprise: brainwashing, acquired helplessness, co-addiction^(1-4,6,9,10). Because of repetitiveness of violence acts, lack of changes in the partner's behaviour, and ineffectiveness of existing behaviours, women give in and cease activities. Such passive behaviour entails many consequences. The outcomes of acquired helplessness comprise cognitive, emotional, and motivational deficits^(1,3,4,8).

Cognitive deficits consist in the victim's generalized conviction that there is no possibility to change the aggressor's behaviour and relationship with him. Predominant in such person's thinking is the conviction of the helplessness of existing situation. A sense of helplessness and senselessness of all efforts aimed at a change of the position appears. Such thinking about one's own life enhances motivational deficits which are expressed in passive-dependent social relationships. Victims of violence lose their willingness to act, they are afraid of changes, they assume the attitude of withdrawal and resignation from various tasks, challenges and possibilities in life^(1,3,5,9,11-14).

Victims of violence, tired of everyday struggling with violence, lose their mental and physical strength and passively bear their fate. Ineffectiveness of hitherto made efforts on the one hand and becoming accustomed to a violence-based relationship with aggressor supports passivity, senselessness of all struggles, and confines the need for changes^(1-5,14).

Passivity in life and activities is enhanced by emotional deficits consisting first of all of limitation in emotional sphere. The victims' main mental experiences are: mental suffering, apathy, fear, anxiety, depression, mental fatigue, and sense of hopelessness^(1-5,9,11-15).

RESEARCH PROBLEM

Cognitive, emotional and motivational deficits increase acquired helplessness. The paradox with victims of violence is that because of considerable emotional and motivational deficits they have no strength or courage to leave the toxic relationship, simultaneously bearing mental and physical suffering. They cannot defend themselves against violence, but they effectively cover up their wounds, bruises and mental pain. They perceive the violence perpetrator ambivalently – sometimes as their torturer, at other times as a wonderful husband and father.

In the context of ambivalent relationships and experiences of the victims of violence it's worth asking how their sense of coherence between cognitive, emotional and activity-related processes develops.

The studies presented below assumed that women who experienced long-term domestic violence are characterized by a low sense of coherence, which is manifested by

emocjonalnymi i działanowymi, czyli poczucie koherencji. W prezentowanych poniżej badaniach przyjęto, że kobiety długotrwale doświadczające przemocy domowej charakteryzują się niskim poczuciem koherencji, co objawia się obniżonym poczuciem sensowności, zaradności i zrozumiałości w odniesieniu do własnej sytuacji życiowej. Badania empiryczne oparto na paradygmacie, zgodnie z którym poczucie koherencji jest podstawowym wymiarem osobowości mającym istotny wpływ na radzenie sobie w sytuacjach nowych, trudnych i niepewnych. Traktowano je jako ogólne nastawienie poznawcze wyrażające trwałe, lecz dynamiczne przekonania o przewidywalności i racjonalności świata oraz własnego położenia życiowego⁽¹⁶⁻¹⁸⁾.

Zaproponowane przez Antonovsky'ego⁽¹⁷⁾ pojęcie koherencji odnosi się do indywidualnych, osobowościowych zasobów odpornościowych umożliwiających radzenie sobie z sytuacjami stresowymi w życiu. Zgodnie z definicją tego autora, zawartą w modelu salutogenezy, „poczucie koherencji to globalna orientacja człowieka, wyrażająca stopień, w jakim człowiek ten ma dominujące, trwałe, choć dynamiczne poczucie pewności, że 1) bodźce napływające w ciągu życia ze środowiska wewnętrznego i zewnętrznego mają charakter ustrukturuwany, przewidywalny i wytłumaczalny; 2) dostępne są zasoby, które pozwolą mu sprostać wymaganiom stawianym przez te bodźce; 3) wymagania te są dla niego wyzwaniem wartym wysiłku i zaangażowania”⁽¹⁷⁾.

Poczucie koherencji jest złożoną zmienną podmiotową składającą się z trzech zasadniczych elementów: poczucia zrozumiałości (*comprehensibility*), poczucia zaradności (*manageability*) i poczucia sensowności (*meaningfulness*). Osoby, u których stwierdzono silne poczucie koherencji, przejawiały znaczne natężenie tych składników, natomiast u osób o słabym poczuciu koherencji natężenie owych komponentów było niskie^(12,16,17).

Wszystkie elementy poczucia koherencji są ze sobą nierozwalnie powiązane, jednak nie korelują ze sobą w pełni. Są osoby, które mają wysoki poziom jednego składnika i niski drugiego. Według autora modelu salutogenezy nie wszystkie komponenty są tak samo ważne – najistotniejsze jego zdaniem jest poczucie sensowności, z uwagi na wymiar motywujący, bez którego poczucie zrozumiałości i zaradności może być nietrwałe⁽¹⁷⁾. Osoba, która odczuwa sens życia i działania, jest odpowiednio zmotywowana oraz zaangażowana, a w efekcie skuteczniej podejmuje decyzje, rozwiązuje problemy i pokonuje trudności⁽¹⁶⁻¹⁸⁾. Oprócz wymienionych wyżej wymiarów Antonovsky wyróżnia także dodatkowy czynnik wpływający na poziom poczucia koherencji – granice, które wyznaczają i zabezpieczają ważne obszary życia⁽¹⁷⁾. Zdaniem badacza najważniejsze jest to, że ludzie mają obszary życia, które są dla nich bardzo istotne. Jeśli ktoś nie ma takich obszarów, oznacza to, że jego poziom koherencji prawdopodobnie nie jest wysoki. Takich osobistych, ważnych i niezwykłych obszarów nie mają ofiary przemocy. Skoncentrowane na potrzebach sprawcy, przekonane o jego racjach,

a reduced meaningfulness, manageability and comprehensibility in relation to their own situation in life. Empirical studies were based on the paradigm according to which the sense of coherence is the basic dimension of personality which has a significant impact on coping in new, difficult and uncertain situations. They were treated as general cognitive attitude expressing permanent but dynamic convictions about predictability and rationality of the world and one's situation in life⁽¹⁶⁻¹⁸⁾.

The sense of coherence suggested by Antonovsky⁽¹⁷⁾ refers to individual personality immunological resources enabling coping with stressful situations in life. According to this author's definition contained in the salutogenesis model, “the sense of coherence is the human being's global orientation expressing the extent to which such person has a dominant, permanent, although dynamic sense of certainty that 1) stimuli coming during lifetime from internal and external environment are of structured, predictable and explainable nature; 2) available are resources which will allow such persons to meet the requirements posed by such stimuli; 3) such requirements are for him a challenge worth efforts and involvement”⁽¹⁷⁾.

The sense of coherence is a complex individual trait consisting of three basic elements: sense of comprehensibility, sense of manageability and sense of meaningfulness. People with a strong sense of coherence manifested a considerable concentration of these elements, while in people with a poor sense of coherence the concentration of these components was low^(12,16,17).

All elements of the sense of coherence are inextricably interlinked, but they do not correlate with each other completely. Some people have a high level of one element and low of another one. According to the author of salutogenic model, not all components are equally important. In his opinion, the sense of meaningfulness is most important, because of the motivating dimension without which the sense of comprehensibility and manageability may be impermanent⁽¹⁷⁾. The person who has a sense of life and performance is properly motivated and involved, and consequently more effectively makes decisions, solves problems and overcomes difficulties⁽¹⁶⁻¹⁸⁾.

Apart from the above mentioned dimensions, Antonovsky singles out also an additional element affecting the level of the sense of coherence – the limits which delineate and protect important areas of life⁽¹⁷⁾. In the researcher's opinion, the most important is that people have such areas in life which are very important for them. If someone does not have such areas, it means that her/his level of coherence probably is not high. Victims of violence do not have such personal, important and indispensable areas. Focussed on the perpetrator's needs, convinced of his reasons, subjected to passive obedience, they forget about themselves and their most secret dreams, needs or beliefs. They cannot and/or have no strength to pose clear, safe limits between “me” and “him.” Speaking about the limits, the author of the model of salutogenesis mentions four basic areas of life: emotional

poddane biernemu posłuszeństwu zapominają o sobie i swoich najskrytszych marzeniach, potrzebach czy przekonaniach. Nie potrafią i/lub nie mają siły na stawianie czytelnich, bezpiecznych granic pomiędzy „ja” i „on”. Mówiąc o granicach, autor modelu salutogenezy wymienia cztery podstawowe obszary życia: sferę emocjonalną, bezpośrednie kontakty interpersonalne, podstawową aktywność życiową oraz zadania egzystencjalne (doświadczenia, porażki, konflikty), które są zbyt ważne, by nie przywiązywać do nich wagi i jednocześnie zachować wysokie poczucie koherencji⁽¹⁷⁾. Ich istotność zmienia się w ciągu życia, a uzależniona jest od indywidualnych wpływów oraz doświadczeń człowieka. Niestety, u ofiar przemocy zanika ważność własnego życia emocjonalnego, aktywności osobistej i zawodowej, kontaktów społecznych. Najważniejszy staje się mąż/partner, jego emocje, potrzeby czy oczekiwania.

NARZĘDZIE BADAWCZE: KWESTIONARIUSZ ORIENTACJI ŻYCIOWEJ SOC-29

Autorem Kwestionariusza Orientacji Życiowej SOC-29 (the Sense of Coherence Scale) jest Aaron Antonovsky⁽¹⁹⁾. Badacz podjął próby konstruowania kwestionariusza już na początku lat 80. XX wieku. Test składa się z 29 pytań. Mierzy ogólny poziom poczucia koherencji oraz jego czynniki składowe, tj. poczucie zrozumiałości, poczucie zaradności oraz poczucie sensowności. Zadaniem osoby badanej jest ustosunkowanie się do stwierdzeń, uwzględniających modalność (poznawczą, instrumentalną, emocjonalną), wewnętrzne i zewnętrzne źródła zachowania oraz wymogi (konkretne, rozproszone, abstrakcyjne) i czas (przeszły, teraźniejszy, przyszły) działającego bodźca, przy pomocy 7-stopniowej skali, określającej reakcje na konkretne sytuacje (bodźce). Jest to związane z tzw. siatką kartograficzną poczucia koherencji, którą Antonovsky wykorzystał przy konstrukcji kwestionariusza.

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY KOBIET

Badania zostały przeprowadzone w Centrum Interwencji Kryzysowej w okresie od stycznia do marca 2011 roku. Odbywały się w trakcie indywidualnych spotkań z psychologiem. Czas wypełnienia kwestionariusza dostosowano do indywidualnych potrzeb osób badanych. Kobiety otrzymały instrukcję odnośnie do wypełniania testu. Program badań obejmował 56 kobiet z województwa lubelskiego. Grupę eksperymentalną stanowiły kobiety, które były ofiarami przemocy domowej i korzystały z indywidualnego poradnictwa w Centrum Interwencji Kryzysowej. W skład grupy kontrolnej weszły kobiety, które w swoim życiu nie spotkały się z przemocą i pochodziły z tych samych środowisk co ofiary przemocy – były to najczęściej koleżanki, znajome, sąsiadki osób uczestniczących

in sphere, direct interpersonal contacts, the basic activity in life, and existential tasks (experiences, failures, conflicts), which are so important that we have to pay attention to them and simultaneously maintain a high sense of coherence⁽¹⁷⁾. Their importance changes in one's lifetime and depends on one's individual experiences. Unfortunately, in victims of violence the importance of one's own emotional life, personal and professional activity, and social contacts vanishes. The most important becomes the husband/partner, his emotions, needs or expectations.

RESEARCH TOOL: SENSE OF COHERENCE SCALE SOC-29

The author of the Sense of Coherence Scale SOC-29 is Aaron Antonovsky⁽¹⁹⁾. That researcher made attempts to construct a scale at the beginning of the 80-s in the 20th century. This test consists of 29 questions. It measures the total level of the sense of coherence and its components, i.e. the sense of comprehensibility, sense of manageability, and sense of meaningfulness. The task of the tested person is to take a stance on the statements, considering (cognitive, instrumental, emotional) modality, internal and external sources of behaviour and requirements (concrete, dispersed, abstract) and time (past, present, future) of acting stimulus, using a 7-degree scale, determining responses to concrete situations (stimuli). This is connected with the enhanced sense of coherence which was used by Antonovsky when he was constructing the scale.

CHARACTERISTICS OF THE EXAMINED GROUP OF WOMEN

The studies were carried out at the Crisis Intervention Centre in the period from January to March 2011. They were carried out during individual meetings with the psychologist. The questionnaire filling out time was adjusted to the patients' individual needs. Women obtained instructions as to how the test should be filled out.

The programme of the studies involved 56 women from Lublin Voivodeship. The experimental group consisted of women who were victims of domestic violence and applied for individual consultancy at the Crisis Intervention Centre. The control group consisted of women who did not face violence in their lifetime and came from the same environments as the victims of violence – mostly these were friends, acquaintances or neighbours of people taking part in the programme of supporting the victims of violence. The experimental group consisted of 29 women, whereas the control group – 27.

A vast majority of women experiencing violence lived in the country – altogether over 79%. Half of the women in the control group lived in the country and half in towns.

The majority of women in the experimental group were young, aged 26–35 years (19 persons – 65.5%), which constitutes quite an optimistic note of the violence prevention

w programie wsparcia dla ofiar przemocy. Grupa eksperymentalna liczyła 29 kobiet, a grupa kontrolna 27.

Zdecydowana większość kobiet doznających przemocy zamieszkiwała na wsi – łącznie ponad 79%. Kobiety z grupy kontrolnej to w połowie mieszkanki wsi, a w połowie miast. Wśród kobiet z grupy eksperymentalnej przeważały osoby młode, w wieku 26–35 lat (19 osób – 65,5%), co stanowi dość optymistyczny akcent programu przeciwdziałania przemocy. Oznacza to bowiem, że na udział w programie zdecydowały się kobiety stosunkowo krótko pozostające w związkach przemocowych. Najmłodsza uczestniczka miała w chwili badania 26 lat, najstarsza 60.

Ofiary przemocy, w porównaniu ze swoimi koleżankami z grupy kontrolnej, były osobami słabiej wykształconymi – zdecydowanie rzadziej legitymowały się średnim oraz wyższym wykształceniem. Ponad 75% tych kobiet posiadała jedynie podstawowe i zasadnicze wykształcenie.

Jeżeli chodzi o sytuację zawodową badanych, to w grupie eksperymentalnej znaczną większość stanowiły osoby bezrobotne bądź bierne zawodowo. Natomiast w grupie kontrolnej sytuacja była odwrotna – przeważały kobiety pracujące i/lub uczące się.

Ważnym argumentem, który zdaniem kobiet tłumaczy fakt pozostawania w związku z agresorem, jest fakt posiadania dzieci. Badania w pełni potwierdziły tę zależność. Wszystkie uczestniczki programu doświadczające przemocy były matkami, najczęściej dwojga dzieci. Ponad 65% badanych to matki jednego, dwojga lub trojga dzieci. Jedna trzecia kobiet posiadała czworo i więcej dzieci. Ich koleżanki i znajome, zazwyczaj rówieśnice, częściej są matkami jedynaków i ogólnie mają mniej dzieci.

Istotnym predykatorem pozostawania w związkach z przemocą są też kwestie finansowe. Badania wykazały, że kobiety z grupy eksperymentalnej nie miały własnych dochodów, były więc zależne ekonomicznie od sprawców. Znaczna większość ofiar przemocy domowej (łącznie 86,2%) nie posiadała dochodu w ogóle bądź utrzymywała się z zasiłków rodzinnych, alimentów czy też korzystała ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej. Z tej grupy jedynie cztery osoby pracowały i uzyskiwały miesięczny dochód w granicach 1400–1800 zł. W grupie kontrolnej kobiety były przeważnie niezależne finansowo.

Porównując ofiary przemocy domowej z ich koleżankami, o zdecydowanie odmiennej sytuacji małżeńskiej i rodzinnej, należy wskazać na stosunkowo mniejsze zasoby osobiste kobiet z grupy eksperymentalnej. W ogólnej charakterystyce typowa osoba korzystająca z programu wsparcia dla ofiar przemocy domowej to mieszkanka wsi w wieku do 35 lat, matka dwojga dzieci, niepracująca zawodowo i stosunkowo słabo wykształcona. Rówieśnice badanych niedoświadczające przemocy są znacznie bardziej aktywne zawodowo oraz posiadają stałe dochody w formie comiesięcznego wynagrodzenia za wykonywaną pracę. Najczęściej mają jedno dziecko i są zdecydowanie lepiej wykształcone od kobiet pozostających w toksycznych związkach.

programme. This means that women who decided to take part in the programme stayed in violence relationships for a relatively short time. The youngest participating woman was at the research time 26 year old, whereas the oldest – 60.

Victims of violence, as compared to their girlfriends from the control group, were poorly educated – fewer of them had secondary or higher education. Over 75% of these women had only primary and secondary vocational education.

As to the subjects' professional situation, a considerable part in the experimental group were unemployed or vocationally passive people. The situation of the control group was reverse – working and/or learning women predominated.

An important argument which in women's opinion accounts for their staying in a relationship with the aggressor, is the fact of having children. The studies fully confirmed this correlation. All women participating in the study and experiencing violence were mothers, usually they had two children. Over 65% of the subjects were mothers of one, two or three children. One third of the women had four and more children. Their friends and acquaintances, usually peers, are more frequently mothers of one child and generally have fewer children.

A significant predictor of staying in relationships with violence are also financial problems. The studies indicated that women from the experimental group did not have their own incomes, so they were economically dependent on perpetrators. A considerable majority of the victims of domestic violence (altogether 86.2%) did not have any income at all or lived on family benefits, alimonies or used social welfare centres support. Of this group only four persons worked and obtained a monthly income within 1400–1800 PLN. Women of the control group were usually financially independent.

Comparing victims of domestic violence with their friends having completely different marital and family situations, we should point to relatively lower personal competencies of women from the experimental group. In the general characteristics the typical person using the programme of support for victims of domestic violence lives in the country and is aged up to 35 years, she is a mother of two children, does not work professionally and is relatively poorly educated. The subjects' peers who do not experience violence are much more active professionally and have regular incomes in form of every month remuneration for the performed work. They usually have one child and are much better educated than the women in toxic relationships.

RESULTS OF THE STUDIES

Analysis of the results of the studies using questionnaire SOC-29 leads to interesting conclusions. First of all it indicates that women from both compared groups are

Zmienna <i>Variable</i>	Liczebność <i>Size</i>	Wartość minimalna <i>Minimum value</i>	Wartość maksymalna <i>Maximum value</i>	Średnia arytmetyczna <i>Arithmetic mean</i>	Odchylenie standardowe <i>Standard deviation</i>
Poczucie koherencji <i>Sense of coherence</i>	56	89	157	116,38	12,584
Zrozumiałość <i>Comprehensibility</i>	56	25	58	42,73	8,929
Zaradność <i>Manageability</i>	56	24	55	40,45	6,472
Sensowność <i>Meaningfulness</i>	56	23	46	33,20	5,003

Tabela 1. Wyniki badań kwestionariuszem SOC-29 w grupie badanych kobiet (n = 56)
Table 1. Results of the questionnaire SOC-29 studies in a group of women (n = 56)

REZULTATY BADAŃ

Analiza wyników badań przeprowadzonych za pomocą kwestionariusza SOC-29 prowadzi do interesujących wniosków. Przede wszystkim wskazuje, że kobiety z obu porównywanych grup charakteryzuje ogólnie znaczne poczucie koherencji (tabela 1).

Respondentki są przekonane co do motywów swojego postępowania. Poczucie zrozumiałości kształtuje się u nich na poziomie przeciętnym. Ofiary przemocy wierzą, że potrafią kierować swoim zachowaniem, na co wskazuje przeciętna sterowalność. Są zdolne do zrozumienia, wytłumaczenia i analizowania swojego zachowania. Oznacza to, że badane kobiety w łącznym obrazie przedstawiły siebie jako osoby zrównoważone emocjonalnie, stabilne oraz prawidłowo funkcjonujące w rolach osobistych, rodzinnych i zawodowych.

Niestety, tak optymistyczny obraz siebie dotyczy obu grup razem. Porównania międzygrupowe wskazują na istotne statystycznie różnice w zakresie postrzegania siebie przez kobiety – ofiary przemocy i ich rówieśniczki z grupy eksperymentalnej.

Ofiary przemocy domowej uzyskały istotnie statystycznie niższe nasilenie poczucia koherencji mierzone kwestionariuszem SOC-29 niż kobiety z grupy kontrolnej. Wyniki te są zgodne z rezultatami badań przeprowadzonych w Instytucie Psychologii Zdrowia oraz w Instytucie Psychiatrii

characterized by a generally high sense of coherence (table 1).

Respondents are convinced as to the motives of their conduct. Their sense of comprehensibility is just average. Victims of violence believe that they can control their behaviour, as is indicated by their average manageability. They are able to understand, explain and analyse their behaviour. This means that in their total picture the subjects presented themselves as emotionally stable persons who are properly functioning in their personal, family and professional roles. Unfortunately, this optimistic picture refers to both groups together. Intergroup comparisons point to statistically significant differences within the women's self-perception – victims of violence and their peers from the experimental group.

Victims of domestic violence obtained statistically significantly lower level of the sense of coherence measured by questionnaire SOC-29, as compared to women from the control group. These results conform with the results of the studies carried out at the Institute of Health Psychology and the Institute of Psychiatry and Neurology (IPiN)⁽¹⁹⁾. The IPiN studies indicate that a low level of the sense of coherence positively correlates with experiencing of different forms of violence in marriage with an alcoholic, abuse of sedatives, analgesics or soporifics, smoking of cigarettes, auto-aggression tendencies (suicidal attempts and self-mutilation) and aggressive behaviours towards children⁽²⁰⁾.

Zmienna <i>Variable</i>	Grupa eksperymentalna <i>Experimental group</i>	Grupa kontrolna <i>Control group</i>	Wartość t-Studenta <i>Student's t-test</i>	Istotność różnic <i>Significance of differences</i>
	Kobiety – ofiary przemocy <i>Women – victims of violence</i>	Kobiety niedoświadczające przemocy <i>Women who do not experience violence</i>		
	Średnia arytmetyczna <i>Arithmetic mean</i>	Średnia arytmetyczna <i>Arithmetic mean</i>		
Poczucie koherencji <i>Sense of coherence</i>	87,92	144,85	-2,792	0,005
Zrozumiałość <i>Comprehensibility</i>	39,97	45,49	-2,766	0,008
Zaradność <i>Manageability</i>	35,19	45,72	-3,777	0,000
Sensowność <i>Meaningfulness</i>	31,31	35,11	-1,363	0,179

Tabela 2. Istotność różnic międzygrupowych pomiędzy kobietami doświadczającymi i niedoświadczającymi przemocy
Table 2. Significance of intergroup differences between women who experience violence and those who do not experience violence

Zmienna Variable		Poczucie koherencji Sense of coherence	Zrozumiałość Comprehensibility	Zaradność Manageability	Sensowność Meaningfulness
Poczucie koherencji Sense of coherence	Korelacja Pearsona Pearson's correlation	1	0,655**	0,599**	0,572**
	Istotność (dwustronna) Significance (bilateral)		0,000	0,000	0,000
	N	56	56	56	56
Zrozumiałość Comprehensibility	Korelacja Pearsona Pearson's correlation	0,655**	1	-0,089	-0,023
	Istotność (dwustronna) Significance (bilateral)	0,000		0,515	0,867
	N	56	56	56	56
Zaradność Manageability	Korelacja Pearsona Pearson's correlation	0,599**	-0,089	1	0,371**
	Istotność (dwustronna) Significance (bilateral)	0,000	0,515		0,005
	N	56	56	56	56
Sensowność Meaningfulness	Korelacja Pearsona Pearson's correlation	0,572**	-0,023	0,371**	1
	Istotność (dwustronna) Significance (bilateral)	0,000	0,867	0,005	
	N	56	56	56	56

** Korelacja jest istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie).
 ** The correlation is significant at the level 0.01 (bilateral).

Tabela 3. Korelacje wewnątrztestowe pomiędzy wymiarami poczucia koherencji w badanej grupie kobiet
 Table 3. Intratest correlations between dimensions of the sense of coherence in the tested group of women

i Neurologii⁽¹⁹⁾. Badania IPN wykazały, że niskie nasilenie poczucia koherencji koreluje dodatnio z doznawaniem różnych form przemocy w małżeństwie z alkoholikiem, nadużywaniem leków uspokajających, przeciwbólowych lub nasennych, paleniem papierosów, tendencjami auto-agresywnymi (próby samobójcze i samouszkodzenia) oraz agresywnymi zachowaniami wobec dzieci⁽²⁰⁾.

Podobnie szwedzcy naukowcy we współpracy z Antonovskim stwierdzili, że osoby z silnym poczuciem koherencji miały również ogólną większą motywację oraz odczuwały mniejszy lęk somatyczny i psychiczny, a także mniejszą wrogość niż ci, którzy osiągnęli najniższe wyniki w skali SOC⁽²¹⁾.

Istotne statystycznie różnice wystąpiły w dwóch wymiarach poczucia koherencji – mianowicie w zakresie zrozumiałości i zaradności (sterowalności). Kobiety z grupy doświadczającej przemocy charakteryzują się istotnie statystycznie niższym nasileniem tych cech niż rówieśniczki z grupy kontrolnej. Można wnioskować, że niskie nasilenie zrozumiałości determinuje zachowania bierne oraz utrudnia podejmowanie decyzji i próby zmiany swojej roli w związku partnerskim. Uniemożliwia ono także wprowadzanie zmian w życiu, z uwagi na myślenie magiczne, życzeniowe, brak głębszej refleksji, jaka towarzyszy osobom o wysokim poziomie zrozumiałości. Podobnie niska zaradność z jednej strony sprzyja wchodzeniu w rolę ofiary, z drugiej jest cechą wyuczoną w przemocowym związku. W efekcie mamy do czynienia z paralelną zależnością: niskie nasilenie zaradności staje się przyczyną i skutkiem pozostawania w błędnym kole przemocy.

Similarly, Swedish scientists in cooperation with Antonovsky found out that people with a strong sense of coherence were also more motivated generally and felt lower somatic and mental anxiety, and lower hostility, as compared to those who obtained lowest results on the SOC scale⁽²¹⁾.

Statistically significant differences occurred in two dimensions of the sense of coherence, i.e. within comprehensibility and manageability. Women of the violence experiencing group are characterized by a statistically significantly lower level of these traits, as compared to their peers from the control group. We can conclude that a low level of comprehensibility determines passive behaviours and hampers decision-making and attempts to change one's role in partners' relationships. Besides, it makes it impossible to introduce changes in life, because of magic thinking, lack of profound reflection which accompanies people with a high level of comprehensibility. Similarly, a low manageability on the one hand supports entering into the victim's role, on the other hand, it is an acquired characteristic in violence relationship. Consequently, we deal with a parallel correlation: a low level of manageability becomes a cause and effect of staying in a vicious circle of violence.

Analysis of correlations between the dimensions of the sense of coherence in the examined group of women shows that with increased sense of life the level of such dimensions increases, as manageability and general sense of coherence. Meaningfulness appeared to be statistically insignificantly correlated with comprehensibility.

Analiza związków pomiędzy wymiarami poczucia koherencji w badanej grupie kobiet wskazuje, że w miarę wzrostu poczucia sensu życia wzrasta nasilenie takich wymiarów jak sterowalność i ogólne poczucie koherencji. Sensowność okazała się nie mieć istotnego statystycznie związku ze zrozumiałością. Natomiast ogólne poczucie koherencji koreluje dodatnio i umiarkowanie z pozostałymi wymiarami: sterowalnością, zrozumiałością oraz sensownością. W badanej grupie jedyna istotna statystycznie dodatnia zależność w zakresie trzech wymiarów poczucia koherencji występuje pomiędzy sensownością a zaradnością.

STUDIUM PRZYPADKU

Poniżej zaprezentowano studium przypadku jednej z uczestniczek badań, która korzystała z pomocy psychologicznej w Centrum Interwencji Kryzysowej. Anna S. to osoba o wieloletnich doświadczeniach w związkach opartych na przemoc. W chwili badania miała 44 lata. Posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe. Jest rozwiedziona, ma dwoje dorosłych dzieci, pracuje zawodowo, aktualnie pozostaje w kolejnym związku konkubenckim.

Anna S. dość chętnie opowiadała psychologowi o swoich przeżyciach z Andrzejem D. W trakcie opowiadania starała się panować nad emocjami, pomimo widocznego zdenerwowania. Mówiła o faktach i towarzyszących im odczuciach własnych. Jej wypowiedzi były logiczne, zwarte tematycznie, jedynie czasami wypowiadała refleksje na temat swojego życia i zachowania konkubenta Andrzeja D. Anna S. poznała swojego aktualnego konkubenta kilka lat temu, gdy porzucił ją poprzedni partner. Po roku znajomości zamieszkali razem, w mieszkaniu Anny S. Jej matka i dorosłe dzieci początkowo akceptowały ten związek. Andrzej D. wydawał się przedsiębiorczy, zaradny życiowo. Był kawalerem, nie miał żadnych zobowiązań społecznych ani finansowych. Był też cenionym fachowcem, który potrafił dobrze zarobić. Niestety, podobnie jak poprzedni partnerzy Anny S., lubił zaglądać do kieliszka. Zdarzało się, że pod wpływem alkoholu stosował wobec Anny S. przemoc. Alkohol powodował też problemy w pracy. Kiedy Andrzej D. kolejny raz stracił pracę, wyjechał za granicę. Tam z powodzeniem znalazł zatrudnienie. Anna S. zerwała z nim kontakt. Po roku pobytu za granicą Andrzej D. podjął próby odnowienia relacji z Anną S. Zaczęły się rozmowy na Skypie, telefoniczne i – mimo przestróg ich wspólnych znajomych oraz rodziny – Anna S. zdecydowała się pojechać do konkubenta. W trakcie dwukrotnych wizyt u konkubenta Anna S. była gwałcona, bita, zastraszana, zamykana i przetrzymywana w mieszkaniu. Gdy o tym opowiadała, miała problemy z powstrzymaniem płaczu, reagowała silnym napięciem emocjonalnym, co wyrażało się w wyłamywaniu palców, czerwienieniu, przyjmowaniu skurczonej postawy ciała, długim milczeniu (tzw. blok emocjonalny). Przekonująco relacjonowała własne odczucia, ból fizyczny i przerażenie, jakie towarzyszyły tym przeżyciom. W czasie, gdy przebywała u Andrzeja D., on pił codziennie, a Anna S. mu w tym

On the other hand, the general sense of coherence positively and moderately correlates with the other dimensions: manageability, comprehensibility and meaningfulness. In the examined group the only statistically significant positive correlation within three dimensions of the sense of coherence occurs between meaningfulness and manageability.

A CASE STUDY

Presented below is a case study of one of the participants of the research who applied for psychological assistance in the Crisis Intervention Centre. Anna S. is a person with long-term experiences in violence-based relationships. At the time of the study she was 44-year-old. She completed the basis secondary vocational school. She is divorced and has two adult children. She works professionally and currently is in a consecutive common-law relationship.

Anna S. quite willingly told the psychologist about her experiences with Andrzej D. While describing the situation she tried to control her emotions, even though she was clearly annoyed. She talked about facts and her own feelings. Her statements were logical, topically cohesive, only from time to time she told about her reflections about her life and her common-law spouse's behaviour.

Anna S. met her present common-law spouse a few years ago, when her former partner abandoned her. After a year's acquaintance they resided together, in Anna S.'s apartment. Her mother and adult children initially accepted that relationship. Andrzej D. seemed to be entrepreneurial and manageable in life. He was a bachelor and had no social or financial obligations. He was a respected tradesman who could earn well. Unfortunately, similarly to Anna S.'s previous partners, he liked to hit the bottle. Sometimes, under the influence of alcohol he applied violence towards Anna S. Alcohol also caused his problems at work. When Andrzej D. lost his job again, he went abroad and found a job there. Anna S. lost touch with him. After a year abroad, Andrzej D. made some attempts to renew his relationship with Anna S. They started talking on Skype, by phone, and – despite their mutual acquaintances and family's warnings – Anna S. decided to go to her common-law spouse.

During her two visits to her common-law spouse Anna S. was raped, closed and detained in his flat. When she was describing this, she could hardly contain the tears and reacted with a strong emotional tension, which was expressed in breaking her fingers, turning red, taking on a huddled body posture, and long silence (emotional block). She presented a convincing account of her feelings, physical pain and terror concomitant with those experiences. While she stayed in Andrzej D.'s flat, he was drinking every day and she accompanied him in that. She said, however, that she did not lose consciousness, she only used to hung between sleeping and waking, and fear and revulsion paralysed her mentally, inhibiting her rational action. Anna S. described her behaviour with the words: "I felt deflated."

towarzyszyła. Twierdziła jednak, że nie traciła świadomości, miewała jedynie stany pół snu, pół jawy, a doznawane strach i wstręt paraliżowały ją psychicznie, utrudniając racjonalne działanie. Anna S. opisała swoje zachowanie słowami: „Czułam się tak, jakby powietrze ze mnie uszło”.

Anna S. otwarcie przyznała się do swoich problemów alkoholowych. Podała, że z wyjątkiem dwóch ciągów alkoholowych w trakcie pobytu u konkubenta za granicą od 2003 roku, czyli od czasu zakończenia terapii antyalkoholowej, „potrafi wyhamować” i nie ma problemów z piciem, nie korzysta też z pomocy AA.

Badana wychowała się w rodzinie z problemem alkoholowym – pili jej ojciec i babka; problem alkoholowy miał także jej poprzedni partner. Od początku znajomości z Andrzejem D. wiedziała, że ma on problemy alkoholowe, że był po terapii i wcześniej nie pił przez 4 lata.

Anna S. posiada wiedzę na temat przemocy i problemów alkoholowych, używa specjalistycznego słownictwa. Starała się tłumaczyć i/lub zrozumieć własne zachowanie. Podjęła jednak ryzykowne próby budowania kolejnego związku. Pojechała do konkubenta, mimo ostrzeżeń rodziny i znajomych. Wierzyła w jego zapewnienia, że się zmienił, że nie pije i powstrzyma się od przemocy.

Aby zrozumieć i wyjaśnić jej zachowanie, należy podkreślić, że Anna S. ujawnia cechy osobowości typowe dla współzależnienia od przemocy. Jest też osobą o niskim poczuciu koherencji, na które składają się niskie nasilenie zrozumiałości i zaradności, przy przeciętnym poczuciu sensowności tego, co dzieje się w jej życiu. W praktyce psychologicznej takie elementy jak analiza treści wypowiedzi Anny S. (w tym wypowiedzi na własny temat, sposób narracji zdarzeń, o które była pytana) oraz obserwacja jej zachowania pozwalają wskazać na opisane poniżej cechy współzależnienia i przejawy niskiego nasilenia koherencji.

Anna S. ma problemy z podejmowaniem decyzji, dlatego nie potrafiła zerwać związku z Andrzejem D. Podejmowała kolejne próby bycia razem pomimo doświadczania przemocy z jego strony. Takie zachowanie jest typowe dla osób o niskim poczuciu zrozumiałości. Anna S. postrzega otaczającą ją rzeczywistość jako system chaotyczny, nieprzewidywalny, trudny do zrozumienia, stąd przypadkowe, impulsywne i nieprzemyślane decyzje oraz działania. Niskie nasilenie zrozumiałości, nie tylko otaczającego świata, ale także samej siebie, powoduje, że Anna S. ma problemy z odmową – mówi „tak”, gdy myśli „nie”, powtarza zatem błędy i jedzie drugi raz do konkubenta, pomimo że pierwszy pobyt zakończył się gwałtem oraz pobiciem.

Anna S. boi się odrzucenia, pragnie być kochana, utożsamia miłość z cierpieniem – co tłumaczy fakt, że idealizowała swój związek z konkubentem; mówiła np.: „Byłam świadoma, że ma problem, ale też byłam przekonana, że potrafię do niego dotrzeć”. Taka postawa bardzo trafnie obrazuje poczucie sensowności, jakiego w związku z percepcją otaczającej ją rzeczywistości doświadcza Anna S. Była ona przekonana, że związek z Andrzejem D. ma sens, bo jest niepowtarzalny, wyjątkowy, chociaż trudny i bolesny.

Anna S. openly admitted that she had alcohol problems. She said that except for two alcohol benders when she stayed with her common-law spouse abroad, i.e. since she finished her detox therapy, she “could bring drinking to a stop” and she had no problems with drinking and did not belong to Anonymous Alcoholics.

She was brought up in a family with alcohol problem: her father and grandmother were drinking; her former partner also had alcohol problem. From the beginning of her acquaintance with Andrzej D. she knew that he had alcohol problems, that he had undergone therapy, and had not drunk before for 4 years.

Anna S. has knowledge about violence and alcohol problems and uses specialist vocabulary. She tried to explain and/or understand her behaviour. However, she took up risky attempts to form a new relationship. She went to her common-law spouse, despite her family and acquaintances' warnings. She tried to explain and/or understand her own behaviour. However, she made risky attempts to construct a new relationship. She believed him when he assured that he changed his conduct, that he did not drink any more and he would abstain from violence.

To understand and explain her behaviour, we should emphasize that Anna S. exhibits personality characteristics typical of co-addiction to violence. She is a person with a low sense of coherence, which consists of a low level of comprehensibility and manageability, along with an average meaningfulness of what happens in her life. In psychological practice such elements as analysis of the contents of Anna S.'s statements (including statements about herself, mode of narration of events about which she was asked) as well as observation of her behaviour allow to point to characteristics of co-addiction and manifestations of a low sense of coherence described below.

Anna S. has problems with decision-making, therefore she could not split up with Andrzej D. She undertook consecutive attempts of being together despite experienced violence from him. Such behaviour is typical of people with a low sense of comprehensibility. Anna S. perceives the surrounding reality as a chaotic, unpredictable and poorly understandable system, hence her accidental, impulsive and ill-considered decisions and activities. A low level of comprehensibility not only of the surrounding world but also herself, causes Anna S.'s problems with refusing – she says “yes,” when she thinks “no,” so she repeats errors and goes again to her common-law spouse, although her first visit ended in raping and beating her.

Anna S. is afraid of rejection, she wants to be loved but identifies love with suffering, which elucidates the fact that she idealized her relationship with her common-law spouse; for instance she used to say: “I was aware that he has problems, but I believed that I could get through to him.” Such an attitude very aptly depicts the meaningfulness which Anna S. experiences in connection with the perception of the reality that surrounds her. She believed that her relationship with Andrzej D. made sense, because it

Anna S. stosuje mechanizm zaprzeczenia i iluzji, co sprowadza się do wiary w to, że jej konkubent może się zmienić. Stosowanie mechanizmu zaprzeczenia i iluzji jest dość typowe dla osób o niskim poziomie zaradności. Niski poziom zaradności wiąże się z kolei z trudnościami w zakresie identyfikowania i angażowania własnych zasobów psychicznych w radzenie sobie z problemami, a to powoduje utrwalanie się w świadomości pozornie skutecznych sposobów chronienia samooceny, w tym wyparcia, zaprzeczania, fantazjowania czy idealizowania.

Mechanizm zaprzeczenia i iluzji ujawnił się też w tym, że Anna S. ignorowała oraz pomniejszała problemy w swoim związku. Przekonywała samą siebie, że „nie jest tak źle”, wmawiała sobie, że „jutro będzie lepiej”. Taki mechanizm doprowadził m.in. do oświadczenia o zaniechaniu ścigania Andrzeja D. w sytuacji, gdy pierwszy raz ją zgwałcił i dotkliwie pobił.

Anna S. wierzy w kłamstwa, dlatego mimo obiektywnych dowodów dotyczących zachowania Andrzeja D. nadal utrzymuje z nim znajomość.

Anna S. kłamie, mimo że nie musi tego robić. Ta cecha osób współzależnionych ujawniła się w momencie, kiedy Anna S. w trakcie przesłuchania w prokuraturze była dopytywana o rozbieżności w swoich zeznaniach i fakt podania nieprawdziwych informacji na temat skutków zgwałcenia. Anna S. przyznała, że skłamała w tym celu, aby wpoić Andrzejowi D. poczucie winy, postraszyć go i ukarać, „aby cierpiał tak jak ja, żeby mocno poczuł, jak bardzo mnie skrzywdził”. Takie instrumentalne stosowanie kłamstwa jest jednym z wyuczonych mechanizmów radzenia sobie z sytuacjami trudnymi i potwierdza niskie nasilenie poczucia koherencji. Kłamstwo jest w tym wypadku alternatywą dla braku zasobów odpornościowych, pozwalających konstruktywnie działać w sytuacjach problemowych.

Anna S. boi się złości innych, dlatego pozostawała uległa wobec konkubenta. Niskie poczucie koherencji przejawia się także w tym, że Anna S. ma problemy w stawianiu granic (tzw. rozmyte granice). Oświadcza, że nie będzie czegoś tolerować, a nadal toleruje, np. picie i brutalne zachowanie swojego konkubenta. Twierdzi, że chce zakończyć znajomość z Andrzejem D., a mimo to odwiedza go za granicą. Brak zdolności do stawiania wyraźnych granic w relacjach z ludźmi powoduje, że Anna S. dopuszcza do tego, aby ją raniono, i do tego, aby takie sytuacje się powtarzały. Dlatego, wbrew zdrowemu rozsądkowi, pojechała drugi raz do konkubenta. Warto podkreślić, że określenie „wbrew zdrowemu rozsądkowi” dobrze oddaje istotę niskiego nasilenia zrozumiałości i zaradności życiowej, przy znacznym nasileniu poczucia sensowności tego, co człowiek robi. Anna S., w przeciwieństwie do innych, widziała sens w swoim związku z Andrzejem D. W związku tym cierpiała, ale nie potrafiła żyć inaczej.

Typowym problemem osób współzależnionych, będącym konsekwencją braku granic, jest trwanie w złych związkach i godzenie się na złe traktowanie z lęku przed odrzuceniem. Mimo że Anna S. czuła się w trakcie pierwszego pobytu

was unique, exceptional, even though difficult and painful. Anna S. uses the mechanism of denial and illusion, which is reduced to the belief that her common-law spouse may change for the better. The use of the mechanism of denial and illusion is quite typical of people with a low level of manageability. The low level of manageability instead is connected with difficulties with identification and involvement of her own mental competencies in coping with problems, which contributes to consolidation – in her consciousness – of seemingly effective methods of self-assessment protection, including renouncement, denial, fantasizing, or idealization.

The mechanism of denial and illusion is also manifested in that Anna S. ignored and diminished problems in her relationship. She was convincing herself that “her situation is not so bad,” and tried to believe that “it would be better tomorrow.” Such mechanism led to her statement about abandoning the chasing of Andrzej D. when he raped and battered her for the first time.

Anna S. believes in his lies, therefore despite objective evidence related to Andrzej D.’s behaviour she maintains contacts with him.

Anna S. lies although she does not have to do this. This trait of co-addicted people was manifested when Anna S. during her interrogation at the public prosecutor’s office was questioned about the discrepancies in her testimonies and the fact of having given false information about the consequences of having been raped. Anna S. admitted that she had lied to instill a sense of guilt in Andrzej D., threaten and punish him, “so that he suffered as I do, and realized how severely he harmed me.” Such instrumental use of lies belongs to acquired mechanisms of coping with difficult situations and confirms a low sense of coherence. A lie in this case is an alternative to the lack of immunological resources allowing to act constructively in dubious situations.

Anna S. is afraid of other people’s anger, therefore she was submissive to her common-law spouse. A low sense of coherence is also manifested in that Anna S. finds it difficult to delineate the boundaries (the so-called blurred boundaries). She declares that she will not tolerate something but she still tolerates it, e.g. her common-law spouse’s drinking and behaviour. She says that she wants to end her relationship with Andrzej D., and yet she visits him abroad. The lack of capabilities to delineate visible boundaries in relationships with people makes Anna S. let them harm her or let such situations be repeated. That is why she went to her common-law spouse for the second time. It is worth noting that the term “against her own better judgment” conveys well the gist of a low sense of comprehensibility and manageability, with a considerable increase in the meaningfulness of what someone does. Anna S., unlike others, perceived a sense in her relationship with Andrzej D. She suffered in that relationship, but could not live differently.

A typical problem of co-addicted people, which is a consequence of the lack of boundaries, is persisting in wrong

u konkubenta jak w pułapce, niewiele zrobiła, aby się z niej wydostać.

Anna S., jako typowa osoba o niskim nasileniu poczucia zrozumiałości i zaradności, kryje się ze swoimi problemami, nie szuka pomocy, co tłumaczy fakt, że po powrocie od konkubenta nikomu nie powiedziała o tym, co ją spotkało. Przykład Anny S. dowodzi, że niskie poczucie koherencji sprzyja współzależnieniu. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że współzależnienie, zgodnie z ICD-10, nie jest zaburzeniem osobowości, ale formą przystosowania się do nieprawidłowego układu relacji międzyludzkich, nawet tak brutalnych, o jakich opowiadała pokrzywdzona. Brak poczucia koherencji utrwała te relacje i odbiera szansę na ich zmianę, dlatego Anna S., pomimo traumatycznych doświadczeń, po raz kolejny pojechała do konkubenta.

OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ

Przedstawione w opracowaniu badania diagnostyczne, łącznie z danymi zawartymi w studium przypadku, ukazały kobiety – ofiary przemocy domowej jako osoby o niestabilnej samoocenie i niskim poczuciu koherencji.

Kobiety te z uwagi na niskie poczucie zrozumiałości postrzegają otaczającą je rzeczywistość jako nieprzewidywalną, chaotyczną, zmienną. Powoduje to bierno-zależne mechanizmy przystosowawcze. W efekcie osoby doświadczające trwałej przemocy nie posiadają umiejętności radzenia sobie z wymaganiami życia, czują się ofiarami losu. Mają ciągłe poczucie, że traktowane są przez życie niesprawiedliwie, ale nie potrafią wykorzystać tych negatywnych emocji do zmiany swojego zachowania, do konstruktywnych i odważnych decyzji. Nie podejmują wyzwań, nie wierzą w sens zmiany czegokolwiek lub kogokolwiek, dlatego bez konkretnej pomocy psychologicznej, prawnej czy socjalnej nie są w stanie odejść z przemocowego związku. Obraz kobiet doświadczających przemocy domowej nakreślony zgodnie z założeniami koncepcji Antonovsky'ego⁽¹⁷⁾ wskazuje na brak zrozumiałości celów swojego postępowania oraz niskie poczucie sterowalności i sensowności w zakresie motywów działania.

Także z literatury przedmiotu^(3,12,19,21-25) wynika, że niskie poczucie koherencji jest charakterystyczne dla kobiet doświadczających przemocy i o psychice ukształtowanej w toku wiktyimizacji. Zależność pomiędzy niskim poczuciem koherencji a tolerancją wobec przemocy jest dwustronna. Z jednej strony słabe poczucie koherencji, a zwłaszcza niskie poczucie zrozumiałości, stanowi przyczynę wysokiej tolerancji na doznawaną krzywdę oraz tłumaczy, dlaczego ofiary tkwią w związkach, w których doznają cierpienia psychicznego i fizycznego. Z drugiej strony doznawana przemoc jest czynnikiem, który zaburza funkcjonowanie uogólnionych zasobów odpornościowych, prowadząc do obniżenia poczucia zrozumiałości, sensowności, a tym samym zaradności w przeciwstawieniu się przemocy. Oznaczałoby to, że kobiety doświadczające agresji w małżeństwie czy konkubinacie mają

relationships and agreeing to wrong treatment in fear of rejection. Although Anna S. felt during her first stay at her common-law spouse's flat as if she was in a trap, yet she actually did not try to get out of it.

Anna S., as a typical person with a low sense of comprehensibility and manageability, hides her problems and does not seek any help, which explains the fact that after her return from her common-law spouse she did not tell anybody what had happened to her.

Anna S.'s example proves that a low sense of coherence supports co-addiction. Yet we should clearly emphasize that co-addiction according to ICD-10 is not a personality disorder but a form of adjustment to incorrect system of interpersonal relationships, even as brutal as those she told about. The lack of the sense of coherence strengthens these relationships and takes away the chance to change them, therefore Anna S., despite her traumatic experiences, went to her common-law spouse again.

DISCUSSION OF THE RESULTS OF STUDIES

Diagnostic studies presented in the article, along with the data contained in the case study, showed women – victims of domestic violence as the persons with unstable self-estimation and low sense of coherence.

Because of their low sense of comprehensibility, these women perceive their surroundings as an unpredictable, chaotic variable. This causes passively dependent adaptation mechanisms. Consequently, the people who experience permanent violence do not have the capability to cope with life demands, they feel like born losers. They have a continuous sense of being treated unfairly in their lives but they cannot use these negative emotions to change their behaviours or to constructive and brave decisions. They do not take up challenges and do not believe in the sense of a change of anything or anybody, therefore without a concrete psychological, legal or social help they are unable to leave the violence relationship.

The picture of women who experience domestic violence, as depicted according to assumptions of Antonovsky's concept⁽¹⁷⁾, implies a lack of comprehensibility of the objectives of their behaviour and a low sense of manageability and meaningfulness within motives of activity.

Similarly, specialistic literature^(3,12,19,21-25) indicates that a low sense of coherence is characteristic of women experiencing violence, whose mentality was developed during victimization. The correlation between a low level of coherence and tolerance of violence is bilateral. On the one hand, a poor sense of coherence, especially a low sense of comprehensibility, constitutes a cause of a high tolerance of experienced harm and explains why victims persist in relationships in which they suffer mentally and physically. On the other hand, the experienced violence is an element which disturbs the functioning of generalized immunity resources, leading to a decreased sense of comprehensibility, meaningfulness, and thereby manageability

tendencję do postrzegania bodźców napływających ze środowiska wewnętrznego i zewnętrznego jako niezrozumiałych, nieuporządkowanych, niespójnych, niejasnych. Obawiają się, że bodźce, z którymi zetkną się w przyszłości, niezależnie od tego, czy pożądane czy niepożądane, będą również nieprzewidywalne⁽²³⁾.

Ofiary przemocy mają także tendencję do odbierania dostępnych zasobów osobistych, społecznych czy materialnych jako niewystarczających do tego, by sprostać wymogom, jakie stawiają konkretne sytuacje życiowe.

Wniosek z przeprowadzonych badań jest oczywisty: kobiety wymagają konkretnej pomocy psychologicznej, najlepiej terapii długoterminowej, skierowanej na kształtowanie i wzmacnianie poczucia koherencji. Zwiększanie poczucia koherencji u takich osób jak Anna S. sprzyja lepszemu radzeniu sobie ze stresem i doskonaleniu umiejętności rozwiązywania problemów, a w konsekwencji powoduje wzrost poczucia własnej wartości. To z kolei przyczynia się do postrzegania świata jako bardziej zrozumiałego, a siebie jako osoby bardziej zaradnej i skutecznej życiowo. Problemy życiowe nabierają właściwych proporcji, nadając sens każdej podjętej decyzji. W przypadku ofiar przemocy ta decyzja dotyczy przede wszystkim uwolnienia się od sprawcy, ale też wielu innych obszarów życia osobistego, rodzinnego czy zawodowego.

W świetle przeprowadzonych badań uzasadnione wydaje się również twierdzenie, że wsparcie społeczne powoduje wzrost poczucia koherencji, a tym samym zmniejsza ryzyko długofalowego, negatywnego wpływu traumatycznych wydarzeń życiowych na stan zdrowia psychicznego i fizycznego kobiet – ofiar przemocy domowej.

in opposing the violence. This would mean that women who experience aggression in marriage or common-law relationship have a tendency to perceive stimuli coming from internal and external environments as incomprehensible, unorganized, incoherent and unclear. They fear that the stimuli which they will face in the future, whether desirable or not, will also be unpredictable⁽²³⁾.

Victims of violence also have a tendency to perceive available personal, social or material resources as insufficient to meet the requirements created by concrete situations in life.

The conclusion from the studies is obvious: women require a concrete psychological assistance, at best a long-term therapy aimed at the development and strengthening of the sense of coherence. An increased sense of coherence in such people as Anna S. supports a better coping with stress and improvement of the problem solution skills, and consequently causes an increase in one's self-esteem. This, in turn, contributes to perceiving the world as more resourceful, and herself as a more manageable and effective woman. Problems in life assume proper proportions, giving sense to each decision made. In case of victims of violence such decision refers first of all to freeing herself of the perpetrator – whether in family or professional environment.

In the light of the performed studies, justified seems to be the statement that social support causes an increase in the sense of coherence, thereby reducing the risk of a long-term negative impact of traumatic events on mental and physical health of women who are victims of domestic violence.

PIŚMIENNICTWO:

BIBLIOGRAPHY:

1. Ackerman R.J., Pickering S.E.: Zanim będzie za późno: przemoc i kontrola w rodzinie. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
2. Badura-Madej W., Dobrzyńska-Mesterhazy A.: Przemoc w rodzinie: interwencja kryzysowa i psychoterapia. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
3. Herzberger S.D.: Przemoc domowa: perspektywa psychologii społecznej. PARPA, Warszawa 2002.
4. Pospiszyl I.: Przemoc w rodzinie. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
5. Różyńska J.: Przemoc wobec kobiet w rodzinie. Niezbędnik pracownika socjalnego. Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007.
6. Browne K., Herbert M.: Zapobieganie przemocy w rodzinie. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
7. Sasal H.D.: Niebieskie karty. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2006.
8. Herman J.L.: Przemoc: uraz psychiczny i powrót do równowagi. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
9. Józwiak M.: Przemoc wobec kobiet w rodzinie. Niezbędnik psychologa. Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007.
10. Lakowska M. (red.): Wyprawa PoMoc. Poradnik dla osób doświadczających przemocy w rodzinie. Stowarzyszenie na rzecz

Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, Warszawa 2008.

11. Jarosz E.: Dom, który krzywdzi. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2001.
12. Zwoliński M.: Systemowe zasoby rodziny a poczucie koherencji u dorosłego dziecka. Przegląd Psychologiczny 2000; 43: 139-156.
13. Dudek B., Koniarek J.: Poczucie koherencji a postrzeganie relacji między warunkami pracy, stresem i samooceną stanu zdrowia. Alkoholizm i Narkomania 1996; 22: 65-74.
14. Mazur J.: Przemoc w rodzinie: teoria i rzeczywistość. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002.
15. Sekunda A., Szymona K., Karakuła H. i wsp.: Porównanie poczucia koherencji chorych z rozpoznaniem schizofrenii i zaburzeń nerwicowych. Badania nad Schizofrenią 2004; 5: 380-391.
16. Antonovsky A., Sagy S., Adler I., Visel R.: Attitudes toward retirement in an Israeli cohort. Int. J. Aging Hum. Dev. 1990; 31: 57-77.
17. Antonovsky A.: Rozwikłanie tajemnicy zdrowia. Jak radzić sobie ze stresem i nie zachorować. Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 1995.
18. Sęk H.: Salutogeneza i funkcjonalne właściwości poczucia koherencji. W: Sęk H., Pasikowski T. (red.): Zdrowie, stres, zasoby: o znaczeniu poczucia koherencji dla zdrowia. Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2001: 46-53.

19. Koniarek J., Dudek B., Makowska Z.: Kwestionariusz Orientacji Życiowej. Adaptacja The Sense of Coherence Questionnaire (SOC) A. Antonovsky'ego. Przegląd Psychologiczny 1993; 4: 491–502.
20. Włodawiec B.: Poczucie koherencji a zdrowie i choroba w koncepcji A. Antonovsky'ego. Adres: www.psychologia.net.pl/artykul.php?level=65.
21. Langius A., Björvell H., Antonovsky A.: The sense of coherence concept and its relation to personality traits in Swedish samples. Scand. J. Caring Sci. 1992; 6: 165–171.
22. Heszen I., Sęk H.: Psychologia zdrowia. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
23. Kucińska M., Mellibruda J., Włodawiec B.: Doświadczenia przemocy w rodzinie występujące u pacjentek współzależnych a poczucie koherencji. Alkoholizm i Narkomania 1997; 28: 453–463.
24. Mroziak B., Czabała J.S., Wójtowicz S.: Poczucie koherencji a zaburzenia psychiczne. Psychiatria Polska 1997; 31: 257–268.
25. Słowik P., Wysocka-Pleczyk M.: Poczucie koherencji a style i sposoby radzenia sobie. Sztuka Leczenia 1998; 1: 43–48.

Szanowni Autorzy

Uprzejmie przypominamy, że zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dn. 6 października 2004 roku w sprawie sposobów dopełnienia obowiązku doskonalenia zawodowego lekarzy i lekarzy dentyistów publikacja artykułu w czasopiśmie „**Psychiatria i Psychologia Kliniczna**” – indeksowanego w Index Copernicus – umożliwi doliczenie 20 punktów edukacyjnych za każdy artykuł do ewidencji doskonalenia zawodowego. Podstawą weryfikacji jest notka bibliograficzna z artykułu.